

Κώστας Χ. Πασχάλης

Ταινία για το στρατόπεδο Εμμανουήλ Παπά, στην πόλη των Σερρών

Κείμενο – αφήγηση: □ Κώστας Πασχάλης
Κάμερα – μοντάζ: □ Άνθιμος Καλπατσίδης □

Στην [ταινία αυτή](#) επιχειρήσαμε να οπτικοποιήσουμε όλα τα στοιχεία (ιστορικά και αρχιτεκτονικά) εκείνα που καθιστούν το στρατόπεδο ένα ζωντανό μνημείο της νεώτερης ιστορίας μας. □ Ιδιαίτερη, όμως, σημασία επιχειρήσαμε να προσδώσουμε στο συναίσθημα που εκπέμπει η περιδιάβαση σ' έναν τέτοιο χώρο. Δεν πρέπει να μας διαφεύγει πως τα στρατόπεδα κουβαλούν μνήμες χιλιάδων νέων ανθρώπων που στα χρόνια της ενηλικίωσής τους κλήθηκαν να κάνουν τη στρατιωτική τους θητεία κάτω από ιδιαίτερα δυσβάστακτες συνθήκες. Μνήμες ντυμένες με το φόβο της ένστολης εξουσίας, μνήμες ταυτισμένες με την άνευ όρων υπακοή, υποταγή και πειθαρχία σε κανόνες, σε ιεραρχήσεις, σε σειρά βασανιστικών έως άσκοπων εργασιών. Μνήμες ανεξίτηλα χαραγμένες στο υποσυνείδητο χιλιάδων νέων άβγαλτων ανθρώπων.

Η ταινία αυτή πραγματοποιήθηκε με πρωτοβουλία της δημοτικής κίνησης «διάβαση πεζών» που δραστηριοποιείται στην πόλη των Σερρών. Πρωταρχικός στόχος αυτής της πρωτοβουλίας ήταν η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για τη διάσωση, αξιοποίηση και ανάδειξη των στρατοπέδων που περιβάλλουν την πόλη των Σερρών, καθώς και η ανάληψη δράσεων προς αυτήν την κατεύθυνση. □

Το κείμενο της αφήγησης

Εκείνοι που παν για το στρατό...

Ξέρω κάτι παιδιά

Που ξεκινάν για το στρατό'

Εφοδιασμένα με συστατικά γράμματα βουλευτών

Δάκρυα πικρά της μαμάς εναγκαλισμοί συγγενών

Δώρα λουκούμια λουμινάλ σοκολάτες –

Και χαιρετούν από το βαγόνι μελαγχολικά

Με μια μικρή αναστάτωση μέσα τους

Γεμάτοι αβεβαιότητα για το επερχόμενο κακό

Ώσπου τα γράμματα να φέρουν το αποτέλεσμα

Οι ενέργειες του μπαμπά να τελεσφορήσουν

Και γίνουν αξιωματικοί

Μα είναι και κάτι άλλα παιδιά

Κώστας Χ. Πασχάλης

Ταινία για το στρατόπεδο Εμμανουήλ Παπά, στην πόλη των Σερρών

Από τα χωριά της Μακεδονίας, από τα κατσάβραχα

Που ξεκινάν με το ζεμπίλι τους και το σακκάκι στο χέρι

Και εκεί στο σιδηροδρομικό σταθμό

Δεν έχουν άνθρωπο να τους ξεπροβοδίσει

Μάνα να κλάψει, αδελφή να τους φιλήσει

Μον' βρίσκουν κι άλλα παιδιά με ζεμπίλια

Κι ενώνονται σιγά σιγά

Και γίνονται μια συντροφιά

Και παίρνουν όλοι μαζί ένα τραγούδι

Λες και ζητούν να ξεγελάσουν τον εαυτό τους

Πως παν σε πανηγύρι κι όχι στο στρατό

□

Δεν υπάρχουν πια σκοποί δεν υπάρχουν θαλαμοφύλακες δεν υπάρχει σαλιγκτής να σηκώσει τον ήλιο από τον κάμπο

Η πάλαι ποτέ αυστηρά φρουρούμενη πύλη του στρατοπέδου, ξυπνά μνήμες βαθιά ποτισμένες από εκείνα τα αδιόρατα, αλλά τόσο δυνατά αισθήματα που συνοδεύουν, πολλές φορές με τρόπο ανεξίτηλο, τη στρατιωτική θητεία.

Μνήμες ντυμένες με το φόβο της ένστολης εξουσίας, μνήμες ταυτισμένες με την άνευ όρων υπακοή, υποταγή και πειθαρχία σε κανόνες, σε ιεραρχήσεις, σε σειρά βασανιστικών έως άσκοπων εργασιών. Μνήμες ανεξίτηλα χαραγμένες στο υποσυνείδητο χιλιάδων νέων άβγαλτων ανθρώπων, που μόλις περνούν το κατώφλι της ενηλικίωσης.

Δίπλα στην πύλη, η εγκαταλειμμένη σκοπιά και παραδίπλα το ερημωμένο φυλάκιο της φρουράς, άλλοτε κραταιοί φύλακες του στρατοπέδου, τώρα αφημένοι στην ανελέητη φθορά του χρόνου δείχνουν σαν μακρινές σκιές του παρελθόντος.

Ο μικρός ναϊσκος, κτισμένος παραπλεύρως ενός μικρού πευκοδάσους, πιθανότατα δημιούργημα ανώνυμου φαντάρου, τονίζει με εμβληματικό τρόπο την περιεργή σχέση ανάμεσα στο θρησκευτικό συναίσθημα και το στρατιωτικό καθήκον, σχέση ευρέως (και πολλές φορές δια της απειλής) □ καλλιεργημένη στους χώρους των στρατοπέδων. Δίπλα στο τριώροφο κωδωνοστάσιο (ανάμνηση ίσως αιγαιοπελαγίτικης εικόνας) αναπτύσσονται τέσσερα πλαίσια με ημικυκλικά κελύφη, σχήμα που επαναλαμβάνεται στην κύρια όψη του ναϊσκου, με μόνη διαφορά την υπερύψωση του μεσαίου τόξου. Ο μεγάλος πλακόστρωτος προαύλιος χώρος δίνει βάθος και όγκο, ενδυναμώνοντας την αίσθηση που δημιουργεί η όλη αρχιτεκτονική σύνθεση. □

Απέναντι από τις χορταριασμένες ράμπες, που μοιάζουν με πέτρινα χαρακώματα, απλώνεται η θέα ενός τμήματος από τις εγκαταστάσεις του στρατοπέδου.

Κτίσματα ντυμένα στο σύνολό τους, στο ξεθωριασμένο χρώμα της ώχρας, διακρίνονται για την επιβλητική τους

Κώστας Χ. Πασχάλης

Ταινία για το στρατόπεδο Εμμανουήλ Παπά, στην πόλη των Σερρών

παρουσία. Φτιαγμένα τα περισσότερα από τα χρόνια ακόμη της τουρκοκρατίας, με κατασκευαστική αντίληψη βασισμένη στη μνημειακή αρχιτεκτονική δημόσιων κτισμάτων της δυτικής ευρώπης, καταφέρνουν ακόμη και σήμερα, με τους μεγάλους όγκους, τις καθαρές γραμμές και την κατασκευαστική τους αρτιότητα να επιβάλλουν τον στιβαρό τους χαρακτήρα. Την ίδια ακριβώς αίσθηση προκαλούν και τα μεταγενέστερα κτίσματα, που παρά τα διαφορετικά αρχιτεκτονικά στοιχεία τους, εντάσσονται με αρμονικό τρόπο στο οικιστικό σύνολο.

Την ένταση που δημιουργεί η αυστηρότητα των γραμμών αυτών των κτισμάτων έρχονται να απαλύνουν μια σειρά από εξωτερικά μορφολογικά στοιχεία, όπως οι περίτεχνες εισοδοί των κτισμάτων, οι φιλοτεχνημένες με υψηλή κατασκευαστική δεινότητα. Εκτός από τους φεγγίτες που εξωραϊζουν τις κάθετες επιφάνειες των όψεων, δίνοντας χάρη, αρμονία, αλλά και χρηστικότητα, εντύπωση μοναδική προκαλούν τα τοξωτά παράθυρα, (κάποια απ' αυτά δίλοβα και κάποια τρίλοβα με ενιαίο τόξο) μακρόστενα στο σύνολό τους, με κλειδί στο κέντρο και δύο γωνιόλιθους στα σημεία γένεσης του τόξου.

Εξίσου μεγάλο ενδιαφέρον έχει η συχνή χρήση ανάγλυφων πλακών, σε διαστάσεις τετράγωνες ή ορθογώνιες, που χρησιμοποιούνται ως γωνιόλιθοι στις ακμές των κτιρίων, στις παραστάδες των εισόδων και των παραθύρων.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία ελαφραίνουν το βάρος των προσόψεων, προσδίδοντάς τους αέρινο χαρακτήρα, καταφέροντας εντέλει να συνδυάσουν με μοναδικό τρόπο την λειτουργικότητα και την υψηλή αισθητική αντίληψη.

□

Εντύπωση ακόμη προκαλεί η κατασκευαστική αντίληψη των παλαιότερων κτιρίων, κύρια χαρακτηριστικά των οποίων είναι οι τετράριχτες ξύλινες στέγες, με μονόριχτες επεκτάσεις στο κέντρο, όπου και φιλοξενούνταν οι χώροι των γραφείων.

Επιπλέον ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι κεντρικές υπερυψώσεις της στέγης στα ίδια ακριβώς κτίρια, οι οποίες εξασφάλιζαν τον φωτισμό και τον εξαερισμό των εσωτερικών χώρων. Ιδιαίτερη μνεία αξίζουν και οι ξυλόκτιστες σκεπές που εκπλήσσουν με την αρτιότητα, στερεότητα και κομψότητα της πραγματικά πολύπλοκης κατασκευής τους.

Στο εσωτερικό, το μεγάλο ύψος της ξυλόκτιστης οροφής, οι μακρόστενοι θάλαμοι, διαμπερείς στις περισσότερες των περιπτώσεων, το φυσικό φως που διαχέεται άπλετα από τον μεγάλο αριθμό των παραθύρων, καθώς και η λειτουργική σύνθεση των γραφείων, δίνουν έναν ιδιαίτερο όγκο και βάθος στους χώρους, που μεγθύνεται από την αίσθηση της απόλυτης ερήμωσης και της παγερής σιωπής.

□

Τα κτίρια στο σύνολό τους δείχνουν τη μεγάλη φθορά που έχει επιφέρει η πολύχρονη εγκατάλειψη. Τοίχοι διαβρωμένοι, πόρτες καταστραμμένες, παράθυρα σπασμένα, υδραυλικές εγκαταστάσεις ληλατημένες, μα κυρίως ζημιές σημαντικές στις περίτεχνες ξύλινες σκεπές των κτιρίων που απειλούνται με άμεση κατάρρευση. Κάποιες από αυτές ήδη καταρρέουν μ' ένα βαθύ λυγμό που συγκλονίζει (αλεξιάκης)

Μοιάζουν καπως με τους τάφους όπου νεκροί και ζώντες συνυπάρχουν

Εξάιρεση στην παραπάνω εικόνα τα δύο πετρόχτιστα κτίρια που ακουμπούν στον νότιο περίβολο του στρατοπέδου. Παλαιότερα χώροι συντηρήσεως μεγάλων οχημάτων, εντυπωσιάζουν με την στερεότητα της κατασκευής τους.

Μέσα από τα στενά παράθυρα που περιβάλλουν τους ψηλούς τοίχους, περιφέρουν σαν τον προβολέα το βλέμμα φωτίζοντας ένα δικό τους κόσμο που απαιτεί την κατανυκτική σιωπή.

Τα βράδια, όταν κλείνουν πια τα βλέφαρά τους, βυθίζονται βαθιά στην ύπαρξή τους ακούγοντας τις πέτρινες τους φλέβες να φουσκώνουν.

Κώστας Χ. Πασχάλης

Ταινία για το στρατόπεδο Εμμανουήλ Παπά, στην πόλη των Σερρών

Παραδίπλα το βλέμμα αφήνεται με περιέργεια σε δύο επιμήκη κτίρια ενώ παραπλεύρως των στεγάστρων των στρατιωτικών οχημάτων, το βλέμμα έλκουν οι χοντροί χαλκάδες, βαθιά μπηγμένοι στα πλευρά των πέτρινων τοίχων. Η θέα τους ζωντανεύει την εικόνα δεκάδων αλόγων να χλιμντρίζουν τη στιγμή που οι οπλίτες προσπαθούν επίμονα να τα οδηγήσουν στις δέστρες ή στους στάβλους.

Οι ημικλινείς εισοδοί, κατασκευασμένες εξ' ολοκλήρου με κυβόπλινθους, όπως άλλωστε και το εσωτερικό των χώρων στάβλισης των ζώων, αναπαράγουν τους χαρακτηριστικούς ήχους από τις οπλές των αλόγων, δημιουργώντας μία εικόνα που ανατρέχει πολλά χρόνια πριν όταν τα άλογα και τα μουλάρια, αποτελούσαν αναπόσπαστο μέρος της στρατιωτικής δύναμης.

Περιφερόμενοι στο εσωτερικό των κτιρίων, περπατώντας στους χορταριασμένους δρόμους του στρατοπέδου, βλέποντας τους εγκαταλειμμένους όρχους συντηρήσεως, τα φθαρμένα στέγαστρα, περνώντας πάνω από πεσμένες πόρτες, αγγίζοντας τους πέτρινους τοίχους, προσέχοντας τις ξεχασμένες επεξηγηματικές πινακίδες που καθορίζουν με ακρίβεια το τι και το που, νοιώθουμε την ανάγκη να σταματήσουμε το βηματισμό μας, να κρατήσουμε την ανάσα μας και να αφουγκραστούμε τις ψυθιριστές αφηγήσεις που φέρνει στ' αυτιά μας, το γλυκό αγέρι της άνοιξης, έτσι όπως γλυστρά ανάμεσα στους έρημους δρόμους και τα εγκαταλειμμένα κτίρια.

Αφηγήσεις για νέους ανθρώπους χαμένους στα ατέλειωτα γρανάζια της απρόσωπης στρατιωτικής μηχανής.

Μένουμε σιωπηλοί και αφουγκραζόμαστε τις σκέψεις τους, τα όνειρά τους, μοιραζόμαστε τις αγωνίες τους, τις μνήμες τους. Μνήμες ζωντανές και πολλές φορές πλασματικές, ικανές για να υπομείνουν τη κατήφεια και τη θλίψη της καθημερινότητας, μνήμες ποτισμένες από φθινό κρασί σε βρώμικες ταβέρνες μέσα σε πυκνά σύννεφα καπνού και τσίκνας, με τη μουσική στη διαπασών να απογειώνει τις κοιμισμένες αισθήσεις και τους πνιγμένους πόθους.

Αναπλάθουμε εκείνες τις μοναδικές φιλίες που γεννούνται στον φόβο και τη στέρηση, φιλίες γεμάτες ανομολόγητα πάθη και ατέλειωτες εξομολογήσεις. Φιλίες σύντομες αλλά βαθιά χαραγμένες στο χρόνο.

Τέλος αποκαμωμένοι, οδηγούμε τα βήματά μας στον κοιτώνα, και εκεί λίγο πριν μας πάρει στο ταξίδι του ο ύπνος, μετράμε μαζί τους τις μέρες που μας έχουν απομείνει για το απολυτήριο.

Ακούγεται το σιωπητήριο...

[Δείτε το video](#)

□